

“สารท

เดือนสิบเมืองคอน” ประเพณีงานบุญหนุนเสริม
พุทธปัญญาสู่การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัยวงศ์สิริ เรืองศรี^{1*} องอาจ พรหมมงคล² ชัญญูชิตา ทิพย์ญาณ³พงศ์เทพ แก้วเสถียร⁴ เพ็ญภา สวนทอง⁵

รับบทความ: 10 พฤษภาคม 2568 แก้ไขบทความ: 6 กันยายน 2568 ตอรับบทความ: 13 กันยายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ “สารทเดือนสิบเมืองคอน” ประเพณีงานบุญหนุนเสริมพุทธปัญญาสู่การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย ประเพณีที่มีชื่อเสียงของจังหวัดนครศรีธรรมราชคือ งานบุญสารทเดือนสิบ ที่เป็นประเพณีสำคัญที่อยู่คู่กับชาวนครศรีธรรมราชมาอย่างยาวนาน และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนความเชื่อพื้นบ้านผสานกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องกรรม วิญญาณ สวรรค์ และนรก มีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลับมายังโลกมนุษย์เพื่อรับส่วนบุญจากลูกหลาน พิธีกรรมจะจัดขึ้นในช่วงแรม 1 ค่ำ และแรม 14 หรือ 15 ค่ำ เดือนสิบของทุกปี ซึ่งถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ลูกหลานจะได้แสดงความกตัญญูต่อผู้ล่วงลับ แสดงความรัก และความเคารพต่อผู้มีพระคุณที่ยังมีชีวิตอยู่ ประเพณีนี้ยังมีบทบาทในการกระชับความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน ทำให้คนในสังคมเกิดความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันทำความดีเพื่ออุทิศบุญ เป็นการปลูกฝังคุณธรรม และนำไปสู่การเกิดแนวคิด “กตัญญูคนเป็น ระลึกถึงคนตาย แก่นแท้บุญเดือนสิบ” ที่เครือข่ายองค์กรงดเหล้าภาคใต้ตอนบนได้นำมาสร้างสรรค์ “งานบุญปลอดภัย เมืองปลอดภัย” ซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ประเพณีงานบุญควบคู่ไปกับสร้างสรรค์พื้นที่ปลอดภัยเสี่ยงจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสร้างสังคมปลอดภัยจากการทะเลาะวิวาทและอุบัติเหตุ นอกจากนี้ ประเพณีสารทเดือนสิบยังสร้างพื้นที่สำคัญในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าที่สะท้อนวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวใต้ เป็นพลังซอฟต์แวร์ที่ช่วยส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็นไทย และเชื่อมโยงวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สารทเดือนสิบเมืองคอน งานบุญ พุทธปัญญา การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย

^{1,3,4} นักวิชาการอิสระ

* อีเมล: wongsiri2456@gmail.com

² สมาคมเพื่อนเยาวชนและพัฒนาสังคมภาคใต้ตอนบน นครศรีธรรมราช

⁵ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

“The Festival of the Tenth Lunar Month (Sat Duan Sip) of Mueang Kon” The tradition of Buddhist Wisdom Creating a Safe Environment

Wongsiri Rueangsri ^{1*} Ongart Phrmmongkhon ² Chananchida Tipyan ³
Pongtep Keawsatean ⁴ Pennapha Suanthong ⁵

Abstract

This academic article aims to introduce the “Tenth Month of Muang Kon” tradition of Buddhist wisdom to create a safe environment. When it comes to the famous tradition of Nakhon Si Thammarat, the Sat Month Sip Festival. It is an important tradition that has been with the people of Nakhon Si Thammarat for a long time and is a cultural heritage that reflects local beliefs combined with Buddhist principles. There is the belief in karma, spirits, heaven and hell. It is believed that the spirits of ancestors will return to the human world to receive merit from their descendants. This festival is observed annually during the waning moon of the tenth lunar month, specifically on the 1st, 14th, or 15th lunar days. These days are regarded as sacred, providing an occasion for families to express gratitude to the deceased ancestors, demonstrate love, and respect for elderly still living. The festival plays a crucial role in reinforcing family and kinship bonds while fostering a sense of unity within the community. It encourages individuals to engage in acts of goodness and merit-making collectively, thereby cultivating core moral values such as selflessness, respect, and reciprocity. This led to the concept of “Gratitude for the Living, Remembrance of the Dead: The Essence of Sat Duan Sip”, which the Southern Alcohol-Free Network has used to create “Safe City Without Alcohol Festival”. This is the result of cooperation between the public, private, and public sectors to preserve the traditions of merit-making ceremonies, while also creating areas free from the risk factors of alcoholic beverages and creating a society safe from conflict and accidents. Furthermore, the tradition of the tenth lunar month creates an important space for the conservation and dissemination of valuable local arts and culture. The story, which conveys moral teachings through the art of puppetry and other traditional games, reflects the way of life and wisdom of the southern Thai communities. It is a soft power that helps promote Thai identity and connects culture to a sustainable creative economy.

Keywords: The Festival of Sat Duan Sip in Mueang Kon, Merit-Making, Buddhist Wisdom, Creating a Safe Environment

^{1,3,4} Independent Scholar

* Email: wongsiri2456@gmail.com

² Youth friend & Social Development of Southern Association, Nakhon Si Thammarat

⁵ Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University

บทนำ

“วันสารท” หมายถึง วันทำบุญสิ้นเดือน 10 ดังนั้น วันสารทเป็นวันแห่งความยินดีทั้งผู้ให้และผู้รับ โดยผู้ให้จะหมายถึงผู้ที่ยังมีชีวิตระลึกและทำบุญอุทิศให้แก่ผู้วายชนม์ และผู้รับจะหมายถึงผู้ที่ละจากโลกนี้ไปแล้วและไปตกทุกข์ได้ยากลำบาก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) การที่ผู้ยังมีชีวิตอยู่ระลึกนึกถึง และคิดทำบุญกุศลอุทิศให้ผู้วายชนม์นั้นถือว่าเป็นสำนึกที่ดี เมื่อถึงช่วงเวลาวันสารทมาถึงซึ่งในหนึ่งปี มี 2 ครั้ง คือ วันรับเปรต ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 และวันส่งเปรตตรงกับวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ทั้งวันรับและวันส่ง ถือเป็นประเพณีปฏิบัติกันมา เป็นความพร้อมใจกันปฏิบัติ ซึ่งแตกต่างจากจารีตที่ต้องปฏิบัติ หากไม่ปฏิบัติถือว่าผิดจารีต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) ประเพณีสารทเดือนสิบ สันนิษฐานว่าเป็นประเพณีที่รับมาจากอินเดียเหมือนกับประเพณีหลายประเพณีที่ชาวนครศรีธรรมราชรับมา ทั้งนี้เพราะว่าชาวนครศรีธรรมราชติดต่อกับอินเดียมานานก่อนดินแดนส่วนอื่นของประเทศไทย วัฒนธรรมและอารยธรรมของอินเดียส่วนใหญ่จึงถ่ายทอดมายังเมืองนครศรีธรรมราชเป็นแห่งแรก แล้วมีการถ่ายทอดไปยังเมืองอื่นและภูมิภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย ซึ่งต้นกำเนิดของการทำบุญสารท ในเทศกาล “สารท” เดือนสิบก็คือ การทำบุญให้ญาติ บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วในวันสิ้นเดือนสิบคือ แรม 15 ค่ำ มีต้นกำเนิดมาจากธรรมเนียมพราหมณ์ในอินเดีย ซึ่งมีมาก่อนพุทธกาลคือ เมื่อมารดา บิดา หรือปู่ย่าตายายตายไปก็ตั้งพิธีทำบุญ “สารท” ให้ทุกเดือนสิบ ในพิธีจะมีพราหมณ์เข้ารับเลี้ยง รับแจกของไทยทาน จากพุทธประวัติครั้งมขัณมิโทธิกาลกล่าวไว้ว่า พระเจ้าพิมพิสาร ราชอาแห่งแคว้นมคธทรงทำพิธีนี้ตามธรรมเนียมพราหมณ์มาตลอด แต่เป็นการทำแบบเดิมเหมือนเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่มีการอุทิศ ไม่มีการอนุโมทนา เป็นเพียงทำทานกับพราหมณ์เท่านั้น การบูชาบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วเป็นความเชื่อดั้งเดิมของศาสนาพราหมณ์ ต่อมาเมื่อรับพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นศาสนาประจำชาติ กลายเป็นการผสมผสานความเชื่อทั้งสองศาสนา คือ ศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ทำให้พระพุทธศาสนาในภาคใต้มีเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งเป็นประเพณีที่เด่นชัด และยิ่งใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีพิธีชิงเปรตอันเป็นพิธีทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผีบรรพบุรุษ และผีไม่มีญาติ พิธีกรรมนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์กับโครงสร้างครอบครัวระบบเครือญาติ รวมตัวกันเพื่อสร้างสิ่งที่ดี อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ฝังงอกขึ้นภายในจิตใจ ในที่สุดของการปฏิบัติความเชื่อความเจริญทางด้านจิตใจ สันติสุขก็จะบังเกิดขึ้น (เกษร ผลจันทร์, 2560) นอกจากนี้ ประเพณีสารทเดือนสิบมีประเพณีประดิษฐ์ที่ยิ่งใหญ่ เช่น ขบวนแห่ทั้งดงามจากหลายอำเภอที่เข้าร่วมประเพณีการประกวดหมรับ พิธีสวดอุทิศกุศล และการประชันประกวดอีกหลายกิจกรรม สารทเดือนสิบจังหวัดนครศรีธรรมราช จึงมีแง่มุมที่สามารถดึงดูดคนได้จำนวนมาก ทั้งเพื่อความรื่นเริง การได้พบปะญาติพี่น้อง การได้อุทิศกุศลแก่บรรพชน (ศุภชัย จังศิริวิทยากร, 2559)

เมื่อกล่าวถึงพุทธปัญญาซึ่งหมายถึง ปัญญาอันเกิดจากพระพุทธเจ้า หรือปัญญาที่นำไปสู่ความหลุดพ้นหรือความรู้แจ้งตามความเป็นจริงของสรรพสิ่ง (สัจธรรม) ในหลักการปฏิบัติเชิงคุณลักษณะเป็นความรู้แจ้งใน “อริยสัจ 4” (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ซึ่งพุทธปัญญาตามหลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา คือ 1) สุตมย

ปัญญา: ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ศึกษา คิดตาม 2) จินตามยปัญญา: ปัญญาที่เกิดจากการใช้เหตุผล พิจารณา ใคร่ครวญ และ 3) ภาวนามยปัญญา: ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา เจริญสติ สมาธิ จนเกิดปัญญาเห็นแจ้ง ดังนั้น พุทธปัญญาจึงเป็นปัญญาตามหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตที่มีทั้งหลักการและวิธีการที่ชัดเจน แจ่มแจ้ง ตามหลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนาซึ่งปัญญาทั้ง 3 ประเภทนี้เป็นผลจากการพัฒนาปัญญาที่เป็นขั้นตอน ตามลำดับคือ ปัญญาขั้นการพัฒนาเบื้องต้นด้วยการ ฟัง เล่า เรียนศึกษา คบหากัลยาณมิตร สอบถามผู้รู้แล้ว พัฒนาความรู้ของตนให้เกิดมีขึ้นปัญญาขั้นนี้จึงเป็นสุดมยปัญญา ส่วนปัญญาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาระบบ ความคิดของตนให้เป็นระบบคิดถูกวิธีและคิดอย่างสวหาเหตุผลเป็นจินตามยปัญญา และการพัฒนาขั้น สุดท้ายเป็นการพัฒนาตนขั้นคือ การลงมือภาคปฏิบัติแล้วจึงรู้โดยประจักษ์ด้วยตนเอง โดยการนำไปปรับใช้ในการ พัฒนาชีวิตให้มีความครบถ้วนทั้ง 4 ด้านคือ กาย ศีล จิต และปัญญา (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2550) ทั้งนี้การนำพุทธปัญญาไปประยุกต์ใช้ในการสร้างสภาวะแวดล้อม ปลอดภัยนั้นคือ การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ รู้จักเกื้อกูล ไม่เบียดเบียน และสร้างประโยชน์ให้กับ สิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างการตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง ส่งเสริมการไม่เบียดเบียน รู้จักประมาณใน การใช้ทรัพยากร และเคารพธรรมชาติ นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ก่อให้เกิดความสมดุล ความยั่งยืน และ ความเป็นอยู่ที่ดีทั้งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การนำหลักธรรมและแนวทางไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้าง สภาพแวดล้อมปลอดภัยเป็นการชี้ให้เห็นว่าทุกสิ่งล้วนมีความเชื่อมโยงและส่งผลกระทบต่อกัน ทำให้มนุษย์ เข้าใจถึงวัฏจักรธรรมชาติและผลลัพธ์ของการกระทำต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีการดำเนินชีวิตด้วยการไม่ทำร้าย ไม่ ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งแวดล้อม เช่น หลักการไม่ทำลายธรรมชาติที่ให้ประโยชน์ การบริโภคและใช้ ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและเท่าที่จำเป็น การให้เกียรติและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิต การดูแลรักษาความสมดุลของสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต เพื่อปรับปรุงหลักธรรมให้เข้ากับสภาพ กาลสมัยและสังคม ช่วยให้อาณาประชาราษฎร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่สงบสุขและความกลมกลืนในสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม

จังหวัดนครศรีธรรมราชมีประเพณีบุญสารทเดือนสิบเป็นประเพณีสำคัญคู่บ้านคู่เมืองนครศรีธรรมราช มาช้านาน ในช่วงของการทำบุญสารทเดือนสิบถือเป็นการรวมญาติของครอบครัวเพื่อทำบุญกับญาติพี่น้อง โดยพร้อมหน้ากัน ปัจจุบันการจัดงานเทศกาลได้ถูกนำมาจัดอย่างใหญ่โต กลายเป็นงานที่รื่นเริง สนุกสนาน และมีเรื่องการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อสร้างรายได้จากการจัดงาน วัยรุ่นและวัยหนุ่มสาว โดยส่วนใหญ่ มองเห็นภาพประเพณีเป็นเทศกาลการท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยเฉพาะงานบุญเดือนสิบที่มีจัดขึ้นหลายคืน และ เน้นกิจกรรมบันเทิงเป็นส่วนใหญ่จนลืมนึกไปว่ากิจกรรมนั้นไม่เหมาะสมในงานบุญ งานเทศกาล ในเชิง อนุรักษ์วัฒนธรรมเป็นภาพที่ไม่เหมาะสมแห่งเมืองพุทธศาสนา แต่หน่วยงานการจัดงานที่เกี่ยวข้องกลับไม่ สนใจ เพราะคำนึงถึงด้านธุรกิจและรายได้เป็นหลัก (สุदारวรรณ์ มีบัว, 2560) และในการบริหารจัดการในด้าน ลักษณะการจัดงานประเพณี และบรรยากาศในการจัดงานในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของ นักท่องเที่ยว พบว่า ขาดความระมัดระวังความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และขาดการเฝ้าระวังในการ

เที่ยวชมงาน ทำให้เกิดอุบัติเหตุและการทะเลาะวิวาทจากความประมาท เช่น การดื่มสุรา การตีกัน เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าว จึงนำไปสู่การทำงานเฝ้าระวังอย่างเข้มข้นในจังหวัด เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงโดยเฉพาะในสถานศึกษา เครือข่ายองค์กรงดเหล้าภาคใต้ตอนบนจึงได้ร่วมมือกับภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน ในการขับเคลื่อนงานเฝ้าระวังอย่างเข้มข้นในจังหวัด การสร้างสังคมปลอดภัยโดยบูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเชื่อมร้อยประสานการทำงานในการควบคุมและลดปัจจัยเสี่ยง ในรูปแบบของ “งานบุญปลอดภัย เหล้า เมืองปลอดภัย” โดยได้จัดตั้งศูนย์ควบคุมปัจจัยเสี่ยงจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้วางระบบกลไกการเฝ้าระวังปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ บุหรี่ สารเสพติด เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Save Zone) ในการปกป้องเด็กและเยาวชน โดยผู้เขียนได้รวบรวมคัดสรรเรื่องสารทเดือนสิบเมืองคอน” ประเพณีงานบุญหนุนเสริมพุทธปัญญาสู่การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย และนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับบทเรียนการยกระดับองค์ความรู้ประกอบด้วย สารทเดือนสิบกับคนเมืองคอน, งานบุญหนุนเสริมพุทธปัญญา: พัฒนาสภาวะ และยกระดับ “สารทเดือนสิบเมืองคอน” สู่การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย เพื่อสร้างแนวทางการทำงานของพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการขับเคลื่อนรูปแบบการทำงานเชิงรุกมากขึ้น และการสร้างจุดแข็งของจังหวัดในด้านนโยบายกลไกการปกป้องเด็กและเยาวชนในรูปธรรมมากขึ้น

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้เขียนได้รวบรวมคัดสรรเรื่องสารทเดือนสิบเมืองคอน” ประเพณีงานบุญหนุนเสริมพุทธปัญญาสู่การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย และได้ทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ 1) แนวคิดพุทธปัญญา หมายถึง ปัญญาอันเกิดจากพระพุทเจ้า หรือปัญญาที่นำไปสู่ความหลุดพ้น หรือความรู้แจ้งตามความเป็นจริงของสรรพสิ่ง (สัจธรรม) ในหลักการปฏิบัติเชิงคุณลักษณะเป็นความรู้แจ้งใน “อริยสัจ 4” (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) โดยแบ่งตามหลักไตรสิกขาของพระพุทธศาสนา คือ 1) สุตมยปัญญา: ปัญญาที่เกิดจากการฟัง ศึกษา คิดตาม 2) จินตามยปัญญา: ปัญญาที่เกิดจากการใช้เหตุผล พิจารณา ไตร่ตรอง และ 3) ภวานามยปัญญา: ปัญญาที่เกิดจากการภาวนา เจริญสติ สมาธิ จนเกิดปัญญาเห็นแจ้ง ดังนั้น พุทธปัญญาจึงเป็นปัญญาตามหลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาชีวิตที่มีทั้งหลักการและวิธีการที่ชัดเจนตามหลักไตรสิกขาที่เกิดการพัฒนาปัญญาเป็นขั้นตอนคือ ปัญญาขั้นการพัฒนาเบื้องต้นด้วยการ ฟัง เล่า เรียนศึกษา ปัญญาขั้นพัฒนาระบบความคิดด้วยการคิดเป็นระบบและคิดอย่างมีเหตุผล และปัญญาขั้นพัฒนาตนด้วยขั้นการลงมือปฏิบัติและรู้แจ้งด้วยตนเอง โดยการนำไปปรับใช้ในการพัฒนาชีวิตและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีที่เกื้อกูลในการใช้ชีวิตอย่างปลอดภัย เพื่อเกิดความสุข ความยั่งยืน และความเป็นอยู่ที่ดีทั้งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน), 2550) และ 2) ทฤษฎี "Governmentality" (การปกครองชีวญาณ) เป็นแนวคิดของนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มิเชล ฟูกูต์ ที่อธิบายวิธีการที่รัฐสมัยใหม่ใช้อำนาจในการปกครองประชากรและทำให้พวกเขาก่อการอย่างที่ต้องการ โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการบังคับโดยตรง แต่ใช้อำนาจในรูปแบบของการบริหารจัดการ การให้ความรู้ และการชี้นำผ่านกลไกทางสังคมต่าง ๆ ทำให้ประชาชนรู้จัก

ปกครองตนเองในลักษณะที่สอดคล้องกับเป้าหมายของรัฐ ซึ่งองค์ประกอบหลักของ Governmentality ได้แก่ (1) การรวมกันของสถาบัน การวิเคราะห์ และการคำนวณ: รัฐใช้การรวมกันของสถาบัน (เช่น โรงเรียน) ขั้นตอนต่าง ๆ และการวิเคราะห์ข้อมูล (เช่น สถิติประชากร) เพื่อสร้างความรู้และเครื่องมือในการปกครอง (2) เศรษฐศาสตร์การเมืองในฐานะความรู้: รัฐใช้แนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นความรู้ในการทำ ความเข้าใจ และจัดการประชากร (3) ความมั่นคงในฐานะเครื่องมือ: ความมั่นคงเป็นเครื่องมือสำคัญที่รัฐใช้เพื่อให้การปกครองสำเร็จลุล่วงไปได้ (4) ความโน้มเอียงในเชิงอำนาจ: แนวโน้มของอำนาจในตะวันตกที่พัฒนาไปสู่การปกครองในระดับที่ซับซ้อนและเฉพาะเจาะจงกับประชาชนมากขึ้น และ (5) การพัฒนาความรู้และเครื่องมือ: การพัฒนาทั้งในด้านความรู้เกี่ยวกับการปกครอง และเครื่องมือเฉพาะสำหรับการปกครองประชากร ดังนั้น แนวคิดการปกครองในรัฐสมัยใหม่ที่ทำให้ความสำคัญกับประชากรและปัจเจกด้านชีวิตความเป็นอยู่ โดยเน้นเป้าหมายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรในด้านชีวิต การดำรงอยู่ด้านสวัสดิการ สุขภาพอนามัย การศึกษา ระบบเศรษฐกิจรอบครัว ด้วยการนำเอาเทคโนโลยีการคิดคำนวณและจัดบันทึกเป็นสถิติ และพัฒนาขึ้นมาเป็นวิชาสถิติ และถูกนำไปประยุกต์ใช้อย่างแพร่หลายในแวดวงวิชาทางสาธารณสุข การศึกษา เศรษฐกิจระดับครัวเรือน นำมาสู่การสร้างความปลอดภัยในการใช้อำนาจในการชักจูง แนะนำแนวทางการปฏิบัติและเทคนิคที่นำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของพลเมือง (Foucault, M., 1979)

สารทเดือนสิบกับคนเมืองคอน

นครศรีธรรมราชหรือเมืองคอน ได้ชื่อเป็นเมืองที่มีร่องรอยอารยธรรมมากมายตั้งแต่โบราณ จนมีสมญานามต่าง ๆ ในแต่ละยุค แสดงถึงความเป็นดินแดนที่เจริญรุ่งเรืองเป็นเมืองแม่ทางวัฒนธรรมประเพณีบนคาบสมุทรมาลายู องค์ประกอบทำให้เป็นต้นแบบประเพณีสิ่งหนึ่งที่เป็นหลักชัย เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ จิตวิญญาณเป็นจุดกำเนิดของคติความเชื่อและประเพณี การดำรงชีวิตที่สำคัญ คือ ” องค์พระบรมธาตุเจดีย์” และประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประเพณีที่ชาวนครศรีธรรมราชถือปฏิบัติด้วยความศรัทธามาแต่ดึกดำบรรพ์ โดยถือคติว่า ปลายเดือนสิบของแต่ละปี เป็นระยะที่พืชพันธุ์ธัญญาหารในท้องถื่นออกผล เป็นช่วงที่ชาวเมืองซึ่งล้วนยังชีพด้วยการเป็นเกษตรกรขึ้นขมยินดีอย่างยิ่ง ในระยะเดียวกันเรียกว่าฤดู “สารท” คัมภีร์พระพุทธศาสนากล่าวว่า “ปรตัตตูปชีวีเปรต” จะถูกปล่อยให้ขึ้นมาจากนรกมาร้องขอส่วนบุญต่อลูกหลานญาติพี่น้องโลกมนุษย์ มีการจัดอาหารหวานคาววางเช่นที่เรียกว่า “ตั้งเปรต” ตามพิธีไสยเวท (อนุชสรา เรื่องมาก, 2562)

ประเพณีสารทเดือนสิบเมืองคอนเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่สืบสานเชิดชูวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราช และเป็นประเพณีที่แฝงไว้ด้วยความเชื่อศรัทธาทางพระพุทธศาสนาระดับชาวบ้านเนื่องจากมีความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ การบูชาบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ส่งผลให้ภาคใต้มีเอกลักษณ์เฉพาะตนเองซึ่งเป็นประเพณีที่เด่นชัดและยิ่งใหญ่ ซึ่งมีทั้งพิธีชิงเปรตที่เป็นพิธีทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผีบรรพบุรุษ และผีไม่มีญาติ พิธีกรรมนี้เชื่อมความสัมพันธ์กับโครงสร้างครอบครัว ระบบเครือญาติ รวมตัวกันเพื่อสร้างสิ่งที่ดี อีกทั้ง

เป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ฝังงอกขึ้นภายในจิตใจที่สุดของการปฏิบัติในด้านความเชื่อของลูกหลานในด้านความกตัญญูต่เวที จึงได้มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พี่น้อง ลูกหลานที่ล่วงลับไปแล้ว โดยมีจุดมุ่งหมายของประเพณีสารทเดือนสิบ ประกอบด้วย 1) เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง หรือบุคคลอื่นผู้ล่วงลับไปแล้ว 2) เป็นการทำบุญการเอาผลผลิตทางการเกษตร แปรรูปเป็นอาหารถวายพระสงฆ์ รวมถึงการจัดหมักรับถวายพระในลักษณะของ "สลากภัต" และ 3) เพื่อเป็นการแสดงศิลปวัฒนธรรมและความสนุกสนานรื่นเริงเป็นสิ่งที่มียุอยู่ในทุกประเพณีของชาวนครที่ปฏิบัติกันต่อเนื่องกันมายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีสารทเดือนสิบเมืองคอนมีการจัดครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2466 สนามหน้าเมืองนครศรีธรรมราช จนถึงปี พ.ศ.2534 หลังจากนั้นเป็นต้นมาได้เปลี่ยนสถานที่ไปจัดที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ 84 (ทุ่งท่าลาด) เนื่องจากสามารถรองรับผู้ที่มาเที่ยวชมงานได้เป็นจำนวนมาก และใช้เป็นสถานที่จัดงานบุญสารทเดือนสิบ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งปีนี้เป็นปีที่ 102 (ปี 2568) โดยจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และเสริมสร้างความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพชน สนับสนุนกิจกรรมกาชาดและหารายได้สำหรับใช้จ่ายในกิจการสาธารณกุศลและยังเป็นการสนับสนุนให้วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารขึ้นสู่มรดกโลก ในรูปแบบการจัดงานเน้นการเชิดชูวัฒนธรรมเอกลักษณ์ของชาวนครศรีธรรมราช เช่น การประกวดแข่งขันการแสดงหนังตะลุง มโนราห์ เพลงบอก เพลงร้องเรือ กลอนสด การละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ทั้งระดับเยาวชนและมีอาชีพ จะเห็นได้ว่า “ประเพณีสารทเดือนสิบเมืองนคร” เป็นการแสดงให้เห็นถึงการเติบโตมาทางวัฒนธรรม และเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติด้วยศรัทธา โดยถือเป็นคติว่า ปลายเดือนสิบของแต่ละปีเป็นระยะที่พืชพันธุ์ธัญญาอาหารในท้องถิ่นออกผล เป็นช่วงที่ชาวเมืองส่วนใหญ่ยังชีพด้วยการเกษตรและชื่นชมยินดีในพืชพันธุ์ที่อุดมสมบูรณ์ของตน

งานบุญหนุนเสริมพุทธปัญญา: พัฒนาสุขภาวะ

ประเพณีสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีที่สำคัญของคนในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นประเพณีที่แฝงด้วยความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนาระดับชาวบ้าน เนื่องจากมีความตระหนักและสำนึกในเรื่องความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ การบูชาบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ จากความอุดมสมบูรณ์ทางด้านภูมิศาสตร์ก่อให้เกิดสังคมเกษตรกรรมที่อยู่กับธรรมชาติจึงต้องเคารพธรรมชาติและเชื่อเรื่องไสยศาสตร์สิ่งเร้นลับและผีเปรต (ผีตายาย) เพื่อช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนทางใจในระดับหนึ่งที่สำคัญยังแฝงไว้ด้วยกุศโลบายอันดีงามที่อยู่ในรูปของนามธรรม คือ ความกตัญญู การเคารพผู้ใหญ่ การกลัวเกรงการทำบาป และการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการหล่อหลอมและตกผลึก ในระดับหนึ่งกับความรู้สึกที่ได้รับการอบรมสั่งสอนกุศโลบายที่บรรพบุรุษ ไม่ว่าจะในรูปแบบพิธีกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ดีงามและมีคุณค่า โดยผ่านการแสดงออกทางด้านศิลปะที่เป็นภูมิปัญญาของภาคใต้ (เกษร ผลจันทร์, 2560) ดังนั้น งานประเพณีสารทเดือนสิบ หรืองานสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีให้บรรพบุรุษของชาวใต้ที่ได้รับการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งถ่ายทอดให้เห็นถึงการระลึกถึงและแสดงความ

กตัญญูต่อผู้ล่วงลับ โดยเฉพาะชาวนครศรีธรรมราชที่ได้รับอิทธิพลทางความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ผสมกับศาสนาพุทธ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่วิญญาณของบรรพชนและญาติผู้ล่วงลับที่จะถูกปล่อยตัวออกมาจากการถูกจองจำในรอกทุกวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 เพื่อกลับมาโลกมนุษย์ เพื่อขอส่วนบุญแก้ลูกหลานและญาติพี่น้องจะเตรียมการอุทิศเพื่อแสดงความกตัญญูต่อผู้ล่วงลับนั้น และจะกลับสู่รอกในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 โดยประเพณีสารทเดือนสิบจะจัดงานขึ้นทุกวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2553)

ภาพที่ 1 ประเพณีสารทเดือนสิบ

ที่มา: ไทยรัฐ. <https://www.thairath.co.th/news/local/south/1924613>

จากเทศกาลประเพณีสารทเดือนสิบที่ยึดเป็นการประเพณีปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามครรลองครองธรรม อันแสดงถึงวิถีแห่งการดำรงความถูกต้อง ดีงาม และยุติธรรม ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการครองตน การครองคน การครองงาน และการครองเรือน เมื่อบูรณาการเข้าด้วยกันบนพื้นฐานของความพอเหมาะ ะพอดีบนเส้นทางสายกลาง ก็จะนำสู่การมีชีวิตที่สมดุลอันเป็นชีวิตที่มีความสงบสุขและร่มเย็น สะท้อนให้เห็นถึงนัยของความสุขสบายที่มนุษย์มุ่งหวังและปรารถนาแล้ว นับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ปฏิบัติหน้าที่โดยการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุถึงความอยู่ดีมีสุขของชีวิต (พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทโธ), 2550) เห็นได้ว่า การมีภาวะที่มีความสุข ปราศจากความทุกข์ ไร้สิ่งบีบคั้นกดดัน หรือทำให้เป็นทุกข์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นภาวะที่พฤติกรรมและความสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม จิตใจเป็นความสมบูรณ์ของทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตปัญญา ทำให้เกิดความสมดุลขององค์รวม 4 มิติ คือ กาย จิต สังคม ปัญญาหรือจิตปัญญา หรือการมีสุขภาวะที่ดี (Well-Being) ในการที่จะมีสุขภาวะหรือแม้แต่จะมีความสุขธรรมดาทั่วไป ให้เป็นสุขแท้จริง แม้มีภาวะด้านอื่น ๆ ประกอบอยู่ด้วยที่เราควรจะมองหรือต้องคำนึงถึงอีกหลายอย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2549) เพื่อบูรณาการองค์รวมของพระพุทธศาสนา และแนวคิดทางตะวันตก ส่งผลให้เกิดแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนมากขึ้น หรือที่เรียกว่า

“สุขภาพแบบองค์รวม” ทั้งนี้พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสุขภาพแบบองค์รวมเป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์ และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นการเสริมสร้างสุขภาพทางกาย และสุขภาพทางจิต เพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง และมีจิตใจที่ผ่องใสบริสุทธิ์ (พระครูวิสุทธิพัฒนวิธาน กนตธมโม, 2564)

สรุปได้ว่า งานบุญหนุนเสริมพุทธปัญญาเป็นการประยุกต์ใช้ในการสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย เป็นสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลและสร้างประโยชน์ให้กับสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของทรัพยากร และเคารพให้เกิดสถานที่ที่นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ การบริโภค และใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดสังคมที่สงบสุข ดังนั้นการบูรณาการงานบุญเพื่อสร้างปัญญาและพัฒนาสุขภาพ หรือสร้างสุขภาพแบบองค์รวมเป็นการพิจารณาเรื่องสุขภาพโดยเน้นความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพของระบบสุขภาพที่ไม่มีการแยกขาดระหว่าง กาย จิต สังคม และนิเวศวิทยา การสร้างความตระหนักในเรื่องสุขภาพเป็นสิ่งสำคัญ การดูแลสุขภาพกาย และสุขภาพจิต โดยในระดับปัจเจกและสังคม สามารถบูรณาการงานบุญหนุนเสริมพุทธปัญญา: พัฒนาสุขภาพ อันได้แก่ การนำบุญสร้างปัญญา ประกอบด้วย 1) การให้ (ทาน): การให้ช่วยลดความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน ทำให้เกิดเมตตาและกรุณา ซึ่งเป็นพื้นฐานของปัญญาทางจิตวิญญาณ 2) การรักษาศีล: ศีลช่วยให้มีวินัยในชีวิต การรู้จักควบคุมตนเองจะทำให้จิตใจสงบ มีสติ และพิจารณาเหตุผลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และ 3) การภาวนา (สมาธิ/วิปัสสนา): ทำให้เกิดสติและปัญญา เห็นความจริงของชีวิตตามหลักอริยสัจ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดอย่างลึกซึ้ง และการนำบุญพัฒนาสุขภาพ ซึ่งหมายถึง ความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งบุญมีบทบาทชัดเจนในการพัฒนาแต่ละด้าน ประกอบด้วย 1) สุขภาพกาย: การทำบุญผ่านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย เช่น การช่วยงานวัด การปลูกต้นไม้ สร้างโรงทาน ล้วนส่งผลดีต่อร่างกาย 2) สุขภาพจิต: การทำบุญทำให้จิตใจเบิกบาน ลดความเครียด สร้างความสุขจากการให้ และการเสียสละ 3) สุขภาพทางสังคม: การร่วมทำบุญเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน เกิดความเอื้อเฟื้อ เกื้อกูลกัน และ 4) สุขภาพจิตวิญญาณ: การทำบุญช่วยให้ผู้คนตระหนักถึงคุณค่าในชีวิต มองเห็นความเชื่อมโยงกับสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่า ทั้งนี้เพื่อให้เกิดลักษณะที่สมบูรณ์ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า วิชชา (ความสว่าง ไสว กระฉ่างแจ่มแจ้ง) วิมุตติ (ความหลุดพ้นเป็นอิสระ) วิสุทธิ (ความบริสุทธิ์) และ สันติ (ความสงบ)

ยกระดับ “สารทเดือนสิบเมืองคอน” สู่อการสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย

เครือข่ายองค์กรงดเหล้าภาคใต้ตอนบน (สค.) ซึ่งมีหน้าที่หลักในการสนับสนุนกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพในประเทศไทย โดยทำงานสนับสนุนและร่วมมือกับหน่วยงานและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม มหาวิทยาลัย และชุมชนท้องถิ่น ในการขับเคลื่อนงานเฝ้าระวังอย่างเข้มข้นในรูปแบบของ “งานบุญปลอดภัย เมืองปลอดภัย” โดยได้จัดตั้งศูนย์ควบคุมปัจจัยเสี่ยงจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้วางระบบกลไกการเฝ้าระวังปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ บุหรี่ สารเสพติด เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Save Zone) ในการปกป้องเด็กและเยาวชน และร่วมกันรณรงค์ปลอดภัยในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้ชื่อว่า

ฉก.พ่อเมือง โดยดำเนินการใน 3 ประเด็นของพระราชบัญญัติ เหล้า บุหรี่ และเด็ก เป็นการปฏิบัติการควบคุมกฎหมายการบังคับใช้แอลกอฮอล์ ในพื้นที่ 4 มุมเมือง ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมือง อำเภอพรหมคีรี อำเภอหัวไทร และอำเภอลานสกา จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ลดเหล้าลดปัจจัยเสี่ยง บนแนวคิด “พื้นที่สร้างสรรค์ เด็กปลอดภัย” และขยายผลชุดปฏิบัติการระดับพื้นที่ออกไปครอบคลุมทั้ง 23 อำเภอ ในการขับเคลื่อนสังคมปลอดภัย (secure society) ทั้งกลไกที่เป็นทางการของระบบราชการและกลไกทางสังคมที่ไม่เป็นทางการของภาคประชาชนและภาคธุรกิจ สามารถเชื่อมโยงประสานกันได้อย่างดี “งานบุญปลอดภัย เมืองปลอดภัย” จากความร่วมมือสู่ความสำเร็จสร้างกลไกการปกป้องเด็กและเยาวชน ในการขับเคลื่อนงานเฝ้าระวังอย่างเข้มข้นในจังหวัด เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงโดยเฉพาะในสถานศึกษา ศูนย์ควบคุมปัจจัยเสี่ยงจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้วางระบบกลไกการเฝ้าระวังปัญหาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ บุหรี่ สารเสพติด มีการจัดตั้งศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ จัดพื้นที่สร้างสรรค์ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ในจังหวัด เพื่อลดการขยายตัวและป้องกันผลกระทบดังกล่าวในครอบครัว สถานศึกษา เกิดชุดปฏิบัติการควบคุมกฎหมายการบังคับใช้แอลกอฮอล์ (ฉก.พ่อเมือง) ขยายผลไปสู่ศูนย์การเรียนรู้ /ชุดปฏิบัติการ 4 มุมเมือง/ 4 เกิดเยาวชนนักเฝ้าระวังธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 4 มุมเมือง ขยายผลต่อไปสู่ชุดปฏิบัติการระดับอำเภอทั้ง 23 อำเภอ สร้างกลไกป้องกันเยาวชนและเชื่อมโยงภาคสู่การสร้างภูมิคุ้มกันและการจัดสภาพแวดล้อมในการปกป้องเด็กจากเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และปัจจัยเสี่ยงครอบคลุม 23 อำเภอ และครุต้นแบบปลอดภัยชุมชน “ร้อยครูดีไม่มีอบายมุขจังหวัดนครศรีธรรมราช” สร้างพื้นที่ปลอดภัย (Save Zone) เพื่อปกป้องเด็กและเยาวชน

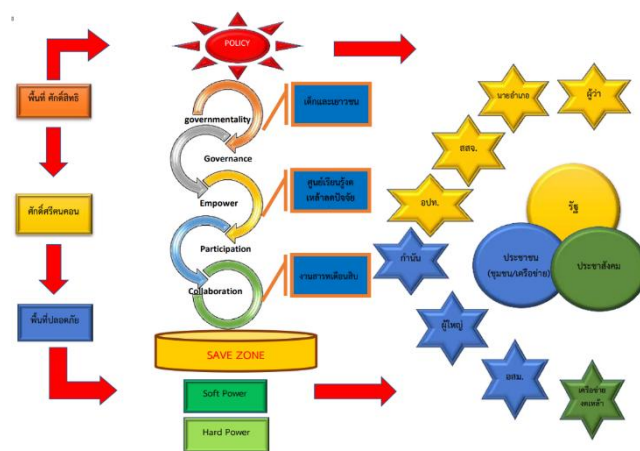
ประเพณีสารทเดือนสิบเมืองนครมีการปรับเปลี่ยนพิธีการและรูปแบบไปทุกขณะ การจัดกิจกรรมประเพณีร่วมมือกันระหว่างชุมชนกับวัด ในสถานการณ์ปัจจุบันการจัดงานเทศกาลได้ถูกนำมาจัดใหญ่โต กลายเป็นงานที่รื่นเริง สนุกสนาน และมีเรื่องการตลาดเข้ามาเกี่ยวข้องสูง เพื่อสร้างรายได้จากการจัดงาน วัยรุ่น วัยหนุ่มสาวมองเห็นภาพประเพณีเป็นเทศกาลการท่องเที่ยวเป็นหลัก โดยเฉพาะงานบุญเดือนสิบที่มีจัดขึ้นหลายคืน และเน้นกิจกรรมบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ บางอย่างลืมนึกไปว่ากิจกรรมนั้นไม่เหมาะสมในงานบุญงานเทศกาล ในเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมสร้างภาพที่ไม่ดีแห่งเมืองพุทธเมืองศาสนา แต่หน่วยงานการจัดงานที่เกี่ยวข้องกลับไม่เห็นคุณค่าแต่คำนึงถึงด้านธุรกิจและรายได้เป็นหลัก (สุดาวรรณ มีบัว, 2560) จากการเฝ้าระวังของศูนย์ควบคุมปัจจัยเสี่ยงจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยอย่างเข้มข้นในจังหวัด และการรณรงค์และจุดเปลี่ยนของงานรณรงค์ปลอดภัยจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งลดปัจจัยเสี่ยงและการเกิดอาชญากรรม ด้วยเหตุนี้เครือข่ายองค์กรงดเหล้าภาคใต้ตอนบน (สคด.) ได้นำเสนอนโยบายการยกระดับ “สารทเดือนสิบเมืองคอน” สู่การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย โดยทำงานสนับสนุนและร่วมมือกับหน่วยงานและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม มหาวิทยาลัย และชุมชนท้องถิ่น ซึ่งผ่านกลไกยุทธศาสตร์ไตรพลัง ประกอบด้วย พลังปัญญา พลังสังคม และพลังนโยบาย ที่ทำงานสอดประสานร่วมกันขับเคลื่อนขบวนการสร้างเสริมสุขภาพให้ทุกคนในสังคมไทยมีสุขภาพดีครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ กาย จิต ปัญญา และสังคม โดยมีองค์กรงดเหล้าภาคใต้ตอนบนเป็นเครือข่ายภาคประชาชนรับนโยบายสนับสนุนการ

ควบคุมกำกับเครื่องต้มแอลกอฮอล์ โดยมีเป้าหมายที่จะลดผลกระทบจากการดื่มสุรา มุ่งเน้นการจัดการความปลอดภัยในงานบุญให้ดีขึ้น เพื่อลดอุบัติเหตุและสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกเป็นการเปลี่ยนงานที่มีความเสี่ยงให้กลายเป็นงานที่ปลอดภัย พร้อมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ร่วม “นครเมืองพระ พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เมืองวัฒนธรรม” โดยสรุป "สารทเดือนสิบเมืองคอน สู่อการสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย" เป็นการนำประเพณีดั้งเดิมมาปรับปรุงให้ทันสมัย โดยมุ่งเน้นการสร้างความปลอดภัยในพื้นที่จัดงานเพื่อให้ประเพณีนี้สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน พร้อมทั้งเป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนและสัมผัสวัฒนธรรมประเพณีที่งดงามตลอดไป

จากการถอดบทเรียนในการสร้างพื้นที่ต้นแบบพื้นที่ปลอดภัย เมื่อนำมาสู่รูปแบบของกระบวนการทำงานจริงของพื้นที่ชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของ Michel Foucault (1979) ที่มีชื่อว่า “governmentality” หรือเรียกว่า “การปกครองชีวญาณ” เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจในการบริหารจัดการเศรษฐกิจ ทรัพยากร และประชากรโดยรัฐให้มีประสิทธิภาพ โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจความรุนแรงเข้ามาบีบบังคับ แต่มีการบริหารจัดการประชากรผ่านกลไกสถาบันสร้างความรู้ในการควบคุมตรวจสอบพฤติกรรมด้วยตัวเอง ประชากรได้รับเอาแนวคิดมาปกครองตนเอง การปกครองจึงส่งผ่านอำนาจจากผู้ปกครอง (สั่งการ) ลงสู่ผู้อยู่ใต้ปกครองในฐานะที่เป็นประชากร

Governmentality เป็นเทคนิควิธีทางการปกครองของรัฐที่ปฏิบัติการผ่านการทำงานร่วมกันของความรู้เรื่องการจัดการซึ่งสัมพันธ์กับอำนาจในรูปของ “ชีวะอำนาจ” (Bio-power) ก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิด (Subjectivity) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมจึงเป็นการปกครองตนเองที่เรียกว่า “การบริหารจัดการชีวิต” (Governmentality) ซึ่งแตกต่างจากการปกครองโดยตรงของรัฐผ่านกลไกการเมืองและกฎหมายอันเป็นพลังอำนาจที่อยู่ภายนอกเข้ากำกับควบคุมพฤติกรรมของประชาชน แต่การบริหารจัดการชีวิต คือ การกำหนดตนเองซึ่งเป็นการสั่งการจากภายใน อันเป็นพลังอำนาจในระดับของจิตสำนึกจึงเป็นการทำงานของอำนาจที่มีความลึกซึ้งและเข้มข้นอย่างยิ่ง การสร้างศูนย์การเรียนรู้ตลิ่งเหล้า ลดปัจจัยเสี่ยง ถือได้ว่าเป็นการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือที่คณะทำงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้านำมาใช้การบริหารหน่วยงานให้เป็นไปตามรูปแบบการบริหารราชการแนวใหม่ เพื่อให้หน่วยงานเกิดการพัฒนาความรู้ควบคู่กับการดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดการปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การจัดการปกครอง Governance เป็นการบริหารจัดการที่ดี (Good Governance) เป็นการจัดการที่เน้นประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ประสิทธิภาพ ยุติธรรม ความคุ้มค่า การใช้อำนาจอภิปัตย์ผ่านกลไกทางกฎหมายเป็นเครื่องมือในการกำกับพลเมืองโดยเฉพาะการผนวกรวมกันของแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการปกครองตนเองในรูปพลเมืองและเมือง พื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราชมีการทำงานเชิงรุกโดยใช้รูปแบบกลไกเชิงสถาบัน และนำโครงสร้างของหน่วยงานภาครัฐโดยใช้หน้าที่/อำนาจแบบสั่งการภายใต้ข้อตกลง/กฎหมาย ซึ่งมีชุดปฏิบัติการ 4 มุมเมืองเป็นแกนหลักในการจัดตั้งศูนย์ฯ มีการประสานงานร่วมกับภาคส่วนต่างๆ โดยอาศัยการมีส่วนร่วม Participation เพื่อมาแสดงพลังในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน Empower เช่น

ภาครัฐ ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด (สสจ.) สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ (สสอ.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.), เทศบาล, และองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) โรงเรียน ภาคประชาชน (ชุมชน/เครือข่าย) ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และภาคประชาสังคม ประกอบด้วย เครือข่ายงดเหล้า เครือข่ายเด็กและเยาวชนภาคใต้ เพื่อสร้างความร่วมมือ Collaboration แบบร่วมคิดร่วมทำโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและปฏิบัติร่วมกันระหว่างรัฐกับหน่วยอื่น ๆ ภายใต้แนวคิดกระบวนการจัดการปกครอง (Governance) ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น Policy network, Public-Private Partnership, Participatory Governance, Collaborative Public Management และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือ SAVE ZONE หรือการสร้างพื้นที่ปลอดภัย ในการปกป้องเด็กและเยาวชน โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ ทั้ง Soft Power/Hard Power ดังนั้น แนวความคิดการทำงานจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ จาก การที่ยึดแนวคิดไว้ว่า “ต้องปฏิบัติงานตามระเบียบแบบแผนที่วางไว้” ให้ “เน้นการสร้างความคิดใหม่ ๆ ตาม วิชาการสมัยใหม่ และนำมาปรับใช้กับการทำงาน ตลอดจนการสร้างและพัฒนาความรู้เพื่อให้มีลักษณะเป็น องค์การแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ” ทั้งนี้จะช่วยยกระดับการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสรุป รูปแบบการขับเคลื่อนงานสารทเดือนสิบเมืองคอนสู่การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัยได้ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการขับเคลื่อนงานสารทเดือนสิบเมืองคอนสู่การสร้างสภาวะแวดล้อมปลอดภัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการถอดบทเรียนกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรงดเหล้าภาคใต้ตอนบนทำให้เกิดมิติใหม่ของการจัดงานประเพณีเทศกาลที่ปลอดภัยปลอดเหล้า ในการรณรงค์สร้างค่านิยมที่จะไม่ดื่มและลดละ เลิกการดื่ม เป็นการดำเนินงานในกลุ่มเป้าหมายเด็กเยาวชน และกลุ่มในชุมชนและสถานประกอบการ ซึ่ง ปัจจุบันเครือข่ายมีโครงการชุมชนคนสู้เหล้าเป็นต้นแบบอยู่ทุกจังหวัด มีนายอำเภอนักรณรงค์ มีชมรมคนเลิกเหล้าหัวใจเพชรที่มีสมาชิกกว่า 5 พันคน ทั่วประเทศ และมีแกนนำเยาวชน Youth Stop Drink Network

(YSDN) ใน 45 จังหวัด การเชื่อมความสัมพันธ์ และเติมพลังใจให้กับพี่น้องเครือข่ายงดเหล้าที่ทำงานทั่วประเทศ ได้แลกเปลี่ยนความคิด ปัญหา อุปสรรค และเสริมพลังด้วยข้อมูลวิชาการ ยกกระตือรือร้นการทำงานให้เท่าทันเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งร่วมกันกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนงานของเครือข่ายงดเหล้า เพื่อส่งต่อสู่เยาวชนและเสริมพลังเครือข่ายให้มีความต่อเนื่องยั่งยืนสู่อนาคต ซึ่งปัจจัยความสำเร็จในการทำงานคือ การร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการร่วมกันขับเคลื่อนงานในเชิงรุกมากขึ้น และการสร้างจุดแข็งของจังหวัดคือ การสร้างกลไกการปกป้องเด็กและเยาวชน นอกจากนี้ เครือข่ายองค์กรงดเหล้าภาคใต้ตอนบนได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมสุขภาวะของชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่เพื่อป้องกันและลดปัจจัยเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน โดยมีแนวทางการขับเคลื่อนเพื่อสุขภาวะ ได้แก่ 1) การสร้างธรรมนูญชุมชนและข้อตกลงร่วมกัน เป็นการร่วมมือกับเครือข่ายได้ร่วมกับชุมชนกว่า 20 แห่งในภาคใต้ตอนบน เพื่อจัดทำ "ชุมชนศูนย์เรียนรู้งดเหล้าลดปัจจัยเสี่ยง" ซึ่งนำไปสู่การประกาศธรรมนูญชุมชนและบันทึกข้อตกลงร่วมกัน เพื่อปกป้องเด็กและเยาวชนจากปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ เช่น เหล้า เบียร์ บุหรี่ ภัยยา และน้ำกระเทียม 2) การพัฒนาสถานศึกษาปลอดภัย เป็นการร่วมมือกับสถานศึกษาในเขต 11 จำนวน 19 แห่ง เพื่อยกระดับโรงเรียนต้นแบบ โดยการลงนามในบันทึกข้อตกลง "ธรรมนูญสถานศึกษาปลอดภัย-ปลอดภัย-ปลอดภัยปัจจัยเสี่ยง" ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเครือข่ายระดับภาคเพื่อส่งเสริมสุขภาวะที่ดีในสถานศึกษา 3) กิจกรรมเสริมพลังดับ พ้นพลังชีวิต ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เครือข่ายได้จัดกิจกรรม "เสริมพลังดับ พ้นพลังชีวิต" โดยใช้แนวคิด "ชุมชนสุขปลอดภัย 8 ด้าน" เพื่อฟื้นฟูร่างกายและจิตใจของผู้ลี้ภัย ละ เลิกสุรา และผู้ดูแลผู้ติดสุราในชุมชน เช่น การออกกำลังกาย การพักผ่อน การรับประทานอาหารที่ดี และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว และ 4) การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวปลอดเหล้า เป็นการร่วมมือกับกรมอุทยานแห่งชาติ เพื่อห้ามนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เข้าในเขตอุทยานทางทะเลในภาคใต้ ซึ่งช่วยลดการเกิดอุบัติเหตุและปัญหาสังคมในพื้นที่ท่องเที่ยว และส่งเสริมให้พื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งสร้างเสริมสุขภาพของคนไทย

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาคั้งนี้

การศึกษาประเพณีสารทเดือนสิบในครั้งนี้ให้ข้อมูลที่มีคุณค่าเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมที่สำคัญในสังคมไทย ควรมีการศึกษาที่ลึกซึ้งในด้านการเปลี่ยนแปลงของประเพณีในยุคปัจจุบัน เช่น การพัฒนารูปแบบงานบุญปลอดเหล้า และการใช้ประเพณีในการส่งเสริมความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนในเชิงสังคม การศึกษาในครั้งนี้ควรเน้นการบูรณาการกับนโยบายภาครัฐและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการรักษามรดกวัฒนธรรมและลดปัจจัยเสี่ยงทางสังคม

ข้อเสนอแนะการเขียนบทความครั้งต่อไป

การนำเสนอบทความในครั้งต่อไป ควรให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงระหว่างประเพณีกับการพัฒนาเชิงสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการใช้ประเพณีสารทเดือนสิบเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ควรมีการเพิ่มการอ้างอิงจากงานวิจัยหรือแหล่งข้อมูล

เกี่ยวข้อง เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือและความลึกซึ้งในบทความ อีกทั้งการกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคเอกชนในการส่งเสริมการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมจะทำให้บทความมีมิติและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- เกษร ผลจันทร์. (2560). สารทเดือนสิบเมืองคอนฯ กุศโลบายที่แฝงมากับประเพณี ตัวอย่างคติความเชื่อภาคใต้ว่าด้วยประเพณีสารทเดือนสิบที่ถ่ายทอดผ่านงานศิลปะ. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 37(2), 233-247.
- ไทยรัฐ. (2568). *ประเพณีสารทเดือนสิบ*. <https://www.thairath.co.th/news/local/south/1924613>.
- พระครูวิสุทธิธรรมวิเทศ กนตธมโม. (2564). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสุขภาพแบบองค์รวม. ใน *รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตคนเชิงสังคมล้ำหน้าในสังคมวิถีใหม่”* (น. 844-848). วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุทธิโส). (2550). *การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องสุขภาพแบบองค์รวมในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับแนวคิดตะวันตก* [สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2549). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ (พิมพ์ครั้งที่ 11) . โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด.
- _____. (2556). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 32). สำนักพิมพ์สหธรรมิก.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ศุภชัย จังศิริวิทยากร. (2559). วัฒนธรรมร่วมราก “บุญผะเหวดบั้งไฟพญานาค” กับ “สารทเดือน 10 เมืองนคร”. *ศิลปวัฒนธรรม*, 37(11), 50- 55.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช. (2553). *ข้อมูลด้านศิลปะและวัฒนธรรม*. สำนักงาน.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2550). *ปัญญาในพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุดาวรรณ มีบัว. (2560). ประเพณีบุญสารทเดือนสิบเมืองนคร. *วารสารนาคนุตรปริทรรศน์*, 9(2), 220- 229.
- อนุชสรา เรืองมาก. (2562). “จาตสารท” สายสัมพันธ์ระหว่างภพ: บุญเดือนสิบอำเภอทุ่งใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารมหาจุฬาลงกรณปริทรรศน์*, 6(8), 3699-3714.
- Foucault, M. (1979). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Penguin.